

Posolstvo Svätého Otca Františka

na 53. svetový deň spoločenských komunikačných prostriedkov

„Ved' sme si navzájom údmi“ (Ef 4, 25)

Od komunit na sociálnych sieťach k ľudskému spoločenstvu

Drahí bratia a sestry,

odkedy existuje internet, Cirkev sa neustále snaží podporovať jeho využívanie v službe medziľudského stretania a všeľudskej solidarity. Týmto posolstvom by som vás chcel opäť pozvať, aby sme sa zamysleli nad základom a významom nášho *bytia vo vzťahu* a v množstve výziev pochádzajúcich z dnešného komunikačného kontextu znovu odhalili túžbu človeka, ktorý nechce zotrvať vo svojej osamelosti.

Metafora „siete“ a „komunity“

Dnešné mediálne prostredie je také prenikavé, že už ho temer nemožno oddeliť od sféry každodenného života. Internet je jedným z dôležitých zdrojov súčasnosti. Je takým zdrojom informácií a vzťahov, aký sme si donedávna nedokázali ani predstaviť. Avšak vzhľadom na hlboké zmeny, ktorými technológia poznačila logiku produkcie, obehu a využívania informačných obsahov, mnohí odborníci poukazujú aj na riziká, ktoré na celosvetovej úrovni ohrozujú vyhľadávanie a výmenu pravdivých informácií. I keď internet umožňuje mimoriadny prístup k vedomostiam, zároveň sa tiež javí ako jedno z miest najviac vystavených dezinformáciám, vedomému a zámernému skresľovaniu faktov, ako aj možnej hrozbe diskreditácie medziľudských vzťahov.

Treba priznať, že ak na jednej strane sociálne siete slúžia nato, aby nás viac spájali, aby sme našli jedni druhých a pomáhali si, na druhej strane sa tiež prepožičiavajú k manipulačnému zneužívaniu osobných údajov, zameranému na získanie výhod v oblasti politiky a ekonomiky, bez náležitého rešpektovania človeka a jeho práv. Štatistiky týkajúce sa tej najmladšej generácie ukazujú, že jeden zo štyroch dospievajúcich je zapletený do prípadov kyberšikanácie.¹

V tejto zložitej situácii je vhodné znovu sa zamyslieť nad pôvodnou metaforou siete, ktorá stála pri základoch internetu, a objaviť jeho pozitívne možnosti. Obraz siete nás pozýva zamyslieť sa nad množstvom spojení a uzlov, ktoré zaisťujú jej stabilitu, a to bez akéhokoľvek centra, hierarchickej štruktúry či vertikálnej organizácie. Sieť funguje vďaka spolupôsobeniu všetkých jej prvkov. Ak metaforu siete rozvedieme do antropologickej dimenzie, pripomína nám iný dôležitý systém vzťahov, totiž *komunitu*. Komunita je o to silnejšia, o čo je súdržnejšia a solidárnejšia; o čo viac v nej panuje pocit dôvery a nakoľko

¹ Na zamedzenie tohto javu bolo zriadené *Osservatorio internazionale sul cyberbullismo* (Medzinárodné observatórium ohľadom kyberšikanovania) so sídlom vo Vatikáne.

sleduje spoločné ciele. Komunita ako sieť solidarity si vyžaduje vzájomné počúvanie a dialóg, založený na zodpovednom používaní jazyka.

Všetkým je zrejmé, že v súčasnej situácii nemožno *social network community* automaticky považovať za synonymum komunity. V tom najlepšom prípade dokážu takéto internetové komunity prejavíť svoju súdržnosť a solidaritu, často však ostávajú len zoskupeniami jednotlivcov, vytvorených na základe záujmov alebo tém, ktoré sa vyznačujú len slabými väzbami. Okrem toho sa identita na sociálnych sieťach príliš často zakladá na vymedzení voči iným, ktorí k danej skupine nepatria. Definuje sa teda skôr pomocou toho, čo oddeľuje, než toho, čo spája. Tým sa vytvára priestor na podozrievanie a šírenie rôznych typov predsudkov (etnických, sexuálnych, náboženských a iných). Táto tendencia je živnou pôdou pre zoskupenia, ktoré vylučujú heterogénnosť a ktoré posilňujú aj v digitálnom prostredí nezriadený individualizmus, čo niekedy vyústi do podnecovania špirály nenávisťi. To, čo by malo byť oknom do sveta, stáva sa výkladnou skriňou, kde sa vystavuje vlastný narcizmus.

Internet je príležitosť na stretávanie sa s druhými, ale môže tiež prehĺbovať našu vlastnú izoláciu tak, ako pavučina, do ktorej sa dá zamotať. Práve mladí ľudia sú najväčšími vystavení ilúzii, že sociálne siete ich môžu po vzťahovej stránke úplne uspokojiť. No to môže niekedy viesť až k tzv. „sociálnemu pustovníctvu“, hroziacemu úplným odcudzením sa spoločnosti. Táto dramatická dynamika odhaľuje vážnu trhlinu v štruktúre spoločenských vzťahov, trhlinu, ktorú nemožno ignorovať.

Táto mnohotvárná a zákerná realita nás stavia pred rôzne otázky etického, spoločenského, právneho, politického a ekonomického charakteru, pričom apeluje aj na Cirkev. Pokým vlády hľadajú spôsoby právnej regulácie, aby sa zachovala pôvodná vízia slobodného, otvoreného a bezpečného internetu, my všetci môžeme podporovať jeho pozitívne využívanie a sme za to aj zodpovední.

Je jasné, že na podporu vzájomného porozumenia nestačí len rozmnožovať kontakty. Ako teda – s vedomím zodpovednosti jedných voči druhým – nájsť pravú komunitnú identitu aj na *online* sieťach?

„Ved' sme si navzájom údmi“

Jedna z možných odpovedí sa dá načrtnúť na základe tretej metafory; metafory *tela a jeho údov*, pomocou ktorej svätý Pavol opisuje vzájomné vzťahy medzi ľuďmi, založené na organizme, ktorý ich spája. „*Preto odložte lož a hovorte pravdu každý so svojim bližným, ved' sme si navzájom údmi*“ (Ef 4, 25). Byť navzájom spojení ako údy – to je hlboká motivácia, ktorou nás apoštol vyzýva, aby sme zanechali lož a hovorili pravdu: povinnosť chrániť pravdu sa rodí z nutnosti nepopierať vzájomný vzťah v rámci spoločenstva. Pravda sa totiž odhaľuje v spoločenstve. Klamstvo však spočíva v egoistickom zdráhaní sa uznať vlastnú príslušnosť k telu a v odmietnutí darovať sa druhým, čím sa stráca jediná cesta k nájdeniu seba samých.

Metafora tela a jeho údov nás privádza k zamysleniu sa nad našou identitou, ktorá je založená na spoločenstve a inakosti. Ako kresťania všetci uznávame, že sme údmi jedného tela,

ktorého hlavou je Kristus. To nám pomáha, aby sme druhých nevideli ako potenciálnych konkurentov, ale aj nepriateľov považovali za svojich blížnych. Už viac nepotrebujeme definovať seba vzhľadom na nejakého nepriateľa, pretože z inkluzívnej perspektívy, ktorú sme si osvojili od Krista, môžeme objaviť nový spôsob chápania inakosti – konkrétne, ako podstatnej súčasti a podmienky vzťahu a blízkosti.

Táto schopnosť vzájomného pochopenia a komunikácie medzi ľuďmi má svoj základ v spoločenstve lásky medzi božskými osobami. Boh nie je osamelosť, ale je spoločenstvo; je láska, a teda komunikácia, pretože láska vždy komunikuje, ba komunikuje odovzdávajúc seba samu, aby stretla druhého. Aby Boh mohol s nami komunikovať a nám sa odovzdať, prispôsobuje sa nášmu jazyku a nastoľuje v dejinách skutočný dialóg s ľudstvom (porov. Druhý vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia *Dei verbum*, 2).

Keďže sme boli stvorení na obraz a podobu Boha, ktorý je spoločenstvom a komunikáciou seba samého, nosíme v srdci stále nostalgickú túžbu po živote v spoločenstve, po príslušnosti k spoločenstvu. Sv. Bazil hovorí, že „nič nám nie je také vlastné, ako nadväzovať vzájomné vzťahy a navzájom sa potrebovať“.²

Súčasná situácia nás všetkých vyzýva, aby sme investovali do vzťahov a posilňovali interpersonálny charakter nášho ľudstva aj na internete a prostredníctvom neho. My kresťania sme navyše pozvaní zviditeľňovať spoločenstvo, ktoré charakterizuje našu identitu ako veriach. Samotná viera je totiž vzťahom a stretnutím. Pod vplyvom Božej lásky vieme odovzdávať, prijímať a chápať dar druhého a odpovedať naň.

A práve spoločenstvo podľa vzoru Najsvätejšej Trojice odlišuje osobu od individua. Z viery v jediného, trojosobného Boha vyplýva, že nato, aby som bol sebou samým, potrebujem druhého. Som skutočne ľudským, skutočne osobou, iba ak vstupujem do vzťahu s druhým. Termín „osoba“ totiž označuje človeka ako „tvár“, ktorá je obrátená k druhému a s ním komunikuje. Naš život rastie v ľudskosti tým, že od individuálneho charakteru prechádzame k personálnemu. Pravá, skutočná cesta humanizácie ide od jednotlivca, ktorý vníma druhého ako rivala, k osobe, ktorá ho spoznáva ako sprievodcu na ceste.

Od „like“ k „amen“

Obraz tela a jeho údov nám pripomína, že používanie sociálnych sietí je doplnkom stretnutia so živým človekom, ktoré sa uskutočňuje prostredníctvom tela, srdca, očí, pohľadu a dychu toho druhého. Ak sa sieť používa ako predĺženie alebo očakávanie takéhoto stretnutia, potom je verná svojej podstate a ostáva pre spoločenstvo cenným zdrojom. Ak rodina používa internet nato, aby bola častejšie v spojení, a následne sa stretá pri stole a hľadá si do očí, potom je internet zdrojom spoločenstva. Ak cirkevné spoločenstvo pomocou internetu koordinuje svoje aktivity a následne spoločne slávi Eucharistiu, potom je sieť zdrojom spoločenstva. Ak nás internet približuje k udalostiam a skúsenostiam krásy alebo utrpenia,

² *Regole ampie*, III, 1: PG 31, 917°; porov. BENEDIKT XVI.: *Posolstvo na 43. svetový deň spoločenských komunikačných prostriedkov*, 2009.

ktoré sú fyzicky vzdialené, ak nám pomáha spoločne sa modliť a spoločne hľadať dobro v znovuzobjavení toho, čo nás spája, potom je internet zdrojom spoločenstva.

Takto môžeme prejsť od diagnózy k terapii: keď otvoríme cestu k dialógu, strenutiu, úsmevu, láskyplným gestám... Toto je sieť, o ktorú nám ide. Sieť, ktorá neslúži nato, aby sme sa do nej chytili ako do pasce, ale ktorá nás oslobodí a ktorá slúži spoločenstvu slobodných osôb. Samotná Cirkev je tiež sieťou utkanou z eucharistického spoločenstva, kde však nie je jednota založená na lajkoch, ale na pravde, na „amen“, ktorým každý vyjadruje svoju príslušnosť ku Kristovmu telu, prijímajúc tých druhých.

Vo Vatikáne 24. januára 2019, na spomienku sv. Františka Saleského

František